

Владислава Војновић

ДРАГИ, ДРАГИ НЕГАТИВИ!

ДЕСЕТ НЕСНИМЉЕНИХ ФОТОГРАФИЈА
И ДРУГЕ СЛОБОДНЕ АСОЦИЈАЦИЈЕ

Филмски сам човек, да не кажем жена, те да не упаднем одмах у родну запетљанцију око ноторне чињенице да је и жена човек, али да још није уобичајено тако говорити. Дакле, како сам филмски човек, знам шта је негатив и како се експонира, и како иде сниматељски и лабораторијски процес, и како се добија позитив и како се онда негатив чува и зашто и, крајње непоетично, знам чак и колико шта кошта у вези са тим компликованим и скупим процесом.

Већ видите да ствари стоје горе него да су ми дали у руке рентгенски снимак, исто негатив, па да вам причам шта ми се чини да вам фали – нисам медицински човек, а ни жена, али сам се и ту којечему приучила. Као и свако од нас ко је још увек жив! Не, нећу о медицини, рачунам да је рано, али у овом другом, рентгенском случају, били бисте заинтересованији да ме слушате тј. читате, јер без обзира на то колико ја можда лоше владам материјом, реч је о вашем здрављу.

А овако, тема је негатив по себи. Негатив? Као она нека тра-ла-ла песмица о, додуше, занимљивој С/М теми: „твој бол осмех је мој и док будеш жив мој си негатив...” или као једна друга цела група по имену Негатив с хитом из времена бомбардовања и њихова сјајна певачица са спотом на рубу зграде и том песмом о животу на рубу самоубиства?

Ето, та њихова песма „Свет туге” мени је негатив. Ментални светли негатив једног примерено тамног позитива. Наиме, фотографија или филм показали би тамно време перманентне кризе, људског зла, заглупљивања, санкција, беде, немаштине, нетолеранције, разарања, смрти,

затварања свих могућности и малигног гашења перспектива. А на негативу моја кћи шета кроз кућу и веома музикално пева „Свет туге“: „Ја живим сама у свету туге, пустињи хладној ноћи дуге, кашика сване, сиви су дани, уз такав живот и смрт ме мами...“ Да, да, толико је она мала у том тренутку, да нема појма о чему пева, а „чак и кад“ код ње се претворило у веома разговетно „кашика“! Сви који је чују тако малецку не знају да ли да се ужасну или да се диве, па се на крају „кашики“ и насмеју, а смеје им се и та двогодишња девојчица док сав остали текст пева јасно и тачно.

Моје прво сећање на негатив такође је из детињства. Мог детињства. Имам четири или пет година и обожавам да рондам по кући, нарочито по оним собама које се зими не греју и у којима могу да будем сама са разним старим стварима. Са намештајем који је, тад већ увелико покојна бака, донела у мираз. Тако проводим време са свим оним стварима које се не користе јер су, наводно, превише вредне или превише безвредне, а мени се све одреда свиђају много више него предмети свакодневне употребе у домаћинству мојих родитеља. Обучем се, ставим капу на главу и уместо у двориште или башту, одем у собу до улице или ону до ње што је зовемо трпезарија, али у њој никад не једемо, нити тамо проводимо време. Поседим мало у кибиц-фенстери, умотам се у прашњавау завесу која виси до пода, иако то не смем да радим јер може да ме убије гарнишна ако падне. Тако су ми рекли, али то се не дешава, скоро па на моју жалост! Кад сте дете, Хичкоков *сасиенс* вам је најважнији, и акција. Драма у ужем смислу досадна је. Она вас истраумира тек касније, кад схватите да треба да вас истраумира јер је нормално нешто друго. Кад никад не бисте сазнали шта је нормално, никад не бисте имали трауме! Има доста о томе у феноменалној трилогији Аготе Кристоф.

После завесе која не пада, пипкам свилени ендлани столњак и проширујем рупе од мољаца на њему, па њушкам буђ заборављених дуња и јабука, ослушкујем дрвоморце (потомке оних из Барнсове *Историје светиа у 10 и њо поглавља*), цртам прстом по прашинастој пиљевини коју су изгрицкали и избацили на политуру салонског сточића. Гледам се у огледалу које је бака донела у мираз. Огледало је троделно: средњи део је велики, два крила на оба краја мања су и имају шарке тако да се могу ставити под прав угао у односу на средину. Кад станем у тако направљено ћирлично *и*, видим стотине и стотине себе. Тад још увек не знам да се бака обесила не доживевши моје садашње године, јер је, можда, видела неку од тих многобројних себе која јој се није свидела. А можда је „кашика“ сване, видела да су дани сиви, иако су јој деца још била малолетна. Дакако, ово што описујем, мој је садашњи позитив тих слика и сцена. Да, на позитиву су опет неке бау-бау при-

месе психолошке драме, а заправо, иза се крије полетни негатив откривања света препуног боја и светлости и трунчица прашине у ваздуху које зимску поподневну светлост чине магичном, филмичном, поетичном.

А онда и прави негатив! Отварам фиоке и кутије у фиокама, ту и тамо налазим досадне фотографије старих или младих, али непознатих људи, препознајем тату и тетку кад су били мали, препознајм наше двориште, ајнфор и капију. А онда, налазим ваљкасту кутијицу и отварам је, иако знам да не смем да дирам лекове. Но, овде, лекова и нема, него нешто тамно, глатко и смотано у ваљак. Тако први пут додирнем траку филмског негатива. Извлачим траку која се одмотава и једним крајем додирује под. Гледам у тешко разазнатљиве сличице, а онда схватам да их треба погледати према светлу. И видим наше двориште и у дворишту маму, али какву маму! Моју вечито намрштену мајку која стално ради нешто што мора, али мрзи, а што – стално нам понавља – нико не зна да цени, нити ће јој рећи хвала, сад видим насмејану и – голу голцијату! Такав позитив не постоји, ни у животу, ни као фотографија. Постојао је само тај негатив, а кад сам мајку упитала о њему, само је одмахнула руком и рекла да су то глупости из времена кад је била млада, а онда је негатив нестао. Срећом или несрећом, не и из моје главе.

Срећом, јер сам тад схватила да су и родитељи људска бића, али да су на то заборавили или из неког разлога то морају да крију. А опет, на несрећу, конструкција коју сам измислила у то време није укључивала могућност да се моји мајка и отац и даље смеју кад их ја не видим. Напротив, закључила сам да сам главни разлог њихове несреће. Логично: док мене није било, мајка није морала да ради све те грозоморне ствари као што су кућни послови. А ни отац то није очекивао од ње. Путовали су, излазили, сликали се голи. Трудила сам се да се што мање прљам, да се што мање гужвам, и да што пре одем. Отишла сам са седамнаест, мада ми је с петнаест већ увелико било време: тад сам схватила да се због мене не могу ни развести јер би ме то, верују, унесрећило. Никад нећу опростити Шувару и његовој реформи школства која ме је задржала две године дуже у црном мраку преекспонираног суперосетљивог негатива. Све школе биле су тад исте и првих десет година није било изговора за одлазак од куће. За будаласто, неодговорно бежање од куће била сам предговорна. Стручно речено била сам преприлагођена. Још од првог погледа у онај бакин бескрај саме себе из тоалетног огледала.

Но, оставимо ли по страни нашу ограничену, смртничку логику, изгубљеног времена нема, баш као из оног вица о хладном времену, жаби, крави и роди!¹ И тако, док су се зиме смењивале, ја се смрзава-

ла и ту и тамо раскрављивала, а рода из вица, срећом, штрајковала, те две године интензивно сам се бавила фотографијом. Пуне су кутије мојих позитива, тамо, у кући мојих родитеља који су, погађате, и даље заједно. А негативе сам погубила.

Све потребне препарате и алате, као и мрачну комору и пубертетлије у њој упознала сам у школском мраку, на фото-секцији, па онда у Извиђачком дому, но највише ми је значило све то исто, само приватно и на миру разгледано и употребљавано у кући мог рођака Бораније, где ме нико није пипкао, штипкао, нити пожуривао. Боранија је био и остао старији од мене шест година. И, осим што ми је био гуру у погледу музике и фотографије, био ми је узор стоицизма. Упркос тами негатива његове личне почетне животне ситуације, тами која ми се због јасноће тад чинила много тамнијом него што је била моја перфидна помрачина, Боранија се никад није жалио, никад кукао. Још као дете, а и касније, много је радио, а кад није радио, збијао је каламбуре понашајући се као Том Сојер, а из друштвене позиције која ми је Сојера и Хаклберија Фина заувек спојила у једно вољено биће. Само је једном за Нову годину разлупао све што је постојало у његовој соби. Осим HSR-а, тада најфеноменалнијег музичког уређаја који је неко могао да има. С муком стечени, па зато преживели HSR био је и остао симбол Боранијиног душевног здравља, чак и у тренуцима најтежих криза. Дивила сам се томе. Дивим се и данас – тако, ваљда, настају етички ставови у нама. Елем, Боранија ме учио како се мућкају развијач и фиксир, како се неразвијена трака негатива провлачи кроз кадицу с развијачем, а да се емулзија не оштети, како се испира и фиксира. И једног дана, кад је утврдио да сам довољно научила, оставио ме саму да развијем један свој и један његов негатив.

Више сам волела да развијам позитиве, него негативе. Позитив се развија при светлости црвене лампе и пред вашим очима на сасвим невероватан начин на белом фото-папиру полако и мађионичарски појављује се слика. Из ничега се рађа нешто! То ме је сваки пут одушевљавало и никад нисам постала довољно профи да не зинем од чуда. Ни дан-данас ми није јасно како неко може да оугла на чудо! Зато што зна физику и хемију? Ех, јако оправдање жеље и амбиције да се буде неосетљив!

А негатив се, пак, кад се развија ручно, развија у мрклом мраку. Касније је у мој фотографски живот ушла тзв. дозна – кутија у којој је

¹ Хладно време, зима, жаба се смрзава на путу, на самрти је. Но, путем наиђе крава, и крава као крава, у ходу својом балегом прекрије жабу. Жаба се од тога сасвим поврати у живот, али је, дакако, у непријатној ситуацији. У том тренутку, наиђе рода и извади жабу из непријатне околине, али је зато и поједе. Наравоученије (извињавам се због уличног речника који следи): није ти непријатељ свако ко сере по теби, нити ти је пријатељ свако ко те вади из гована!

калем на који се намота филм, сипа се у њу развијач и ствар је много сигурнија, а увек можете да извучете крајичак траке и да вирнете у процес. Но, у тренутку о којем говорим, док сам затворена у Боранијину мрачну комору, дозна још не постоји у мом искуству. Не, немам ја данас осамдесет година, него причам о осамдесетим годинама XX века у екс-југословенској јужнобанатској провинцији, где нам тад све стиже са великим временским заостатком. На пример, што се музике тиче и идеолошких ставова, 1980. смо негде око '68. Какво дивно време! Ех, да је потрајало. Да су тате наставиле да опрезно пробавају је ли могуће бити уштогљен, а либералан; да су маме вежбале напредност фризурама и фармеркама; да су пубертетлије мериле своју вредност прилагођавањем Западу; да је Запад остао вредан тога...

Рекох, оставио ме Боранија у својој мрачној комори да развијем два филма. Шта је од тих шездесетосмашких призора из осамдесетих било на мом филму, не бих могла да кажем. Али шта је било на његовом, знам јако добро. Наиме, експериментисали смо с веома дугим експозицијама. То је значило да се фото-апарат фиксира и остави да му бленда буде отворена нпр. 10 минута, сликајући неки ноћни, слабо осветљени призор. Ко је имао статив, тај је био цар. Ми нисмо били цареви, а нисмо то ни сматрали најважнијом ствари, чак смо мало презирали оне који имају сву ту додатну опрему. Врло слично као с бициклима: кад би неко и добио нов бицикл, ако је имало држао до себе, одмах би му почупао све што није конструкција, точкови и преносни механизам. Доле динамо, доле звонце, доле пактрегер, а понекад и блатобрани! Форa је била бити сиромашан, ићи на море са шатором, спавати у купеу друге класе на месту за пртљаг. И тако, Боранија је једне од претходних вечери рашчистио снег са клупе у нашем парку, ставио свој фотоапарат на клупу, ја сам села у снег, сложила ноге у турски сед и тако на хладноћи непомично цецала док бленда није кврцнула затворивши се. И тако неколико пута, што идентично, што са малим интервенцијама: једном је Боранија прошао кроз кадар да видимо да ли ће се на фотографији појавити као размазана сенка духа, једном сам ја негде на пола експозиције окренула главу из анфаса у профил, надајући се да ће ту доћи до пикасовског кубистичког ефекта, једном сам непланирано почела да кијам јер је било врло хладно, а онај снег на којем сам седела почео је да се топи и опет леђи.

Веома ме је занимало како ће то да изгледа и дала сам се на посао развијања. А Боранија је отишао у кухињу да својој баба Зорици демонстрира како ради чудо технике: машина за прављење резанаца за супу. Баба Зорица, једина особа која је о њему икада заиста бринула, била је заклето традиционалиста и, јасно, није прихватала новотарије. Ипак, будући да је ова машина била механичка, а не електрична, полагали смо наде у њу.

И док је Боранија у кухињи окретао ручку машине, а из ње излазили једнаке нити теста, ја сам на малом решоу у хладној, негрејаној просторији на решоу загрејала развијач у шерпици, али му, због нечега нисам измерила температуру термометром, него сам је проверила прстом и – без сумње, зналачки! – закључила да је одговарајућа. Температура развијача, наиме, утиче на процес развијања негатива, а и позитива, исто као и време: што је развијач хладнији, потребно је да више времена делује на емулзију и обратно. Угасила сам светло и у мраку радила оно што треба радити – провлачила сам траку кроз течност одмотавајући је и пуштајући да се поново намота. Не сећам се да ли сам у то време знала за тајмер или сам и то радила на неки будаласта шаци, нпр. на бројање. Било како било, опрала сам филм у води, ставила га у фиксир и, опет поштујући мени јасну, мада, по мом укусу, мало престогу процедуру, приступила развијању другог филма. Овде сам, пошто се развијач мало охладио, мало дуже радила све што треба јер сам знала да ће дужина развијања надокнадити хладноћу хемикалије. И, кад је све било готово, упалила сам светло, нестрпљива да видим резултате. Прва сличица првог негатива била је скроз црна. Добро, то се дешава, то је онај део филма који се извуче на светло кад стављате филм у апарат, он је увек црн јер је преекспониран. Други је, такође био црн. И то се дешава – кад стављате филм у апарат некад извучете краће, а некад дуже парче филма. Но, и трећа и четврта и, погађате, све сличице редом биле су црне! На оба филма. „Е, е, па ти си их, бре, скувала!”, закључио је Боранија експертизу, мало љут, али већ спреман да ме до краја живота, у свом сурово-хумористичком маниру подсећа на немили догађај. Да ме теши није му падало на памет. Нисам то ни очекивала. „Слушај, идући пут ти идеш да развијаш супу, а ја развијам негативе!”, кињио ме је. Али, речено – учињено, следећи пут заиста ме је послао у кухињу. И тако, или скоро тако, почела је моја кулинарска каријера. Која је, на моју првобитну срамоту, а затим, као сваки негатив, на мој велики понос, имала много већи успех од моје фотографске каријере!

Наиме, постала сам заиста веома спретна у припремању хране. Чак до те мере да сам у управо описаним тренуцима економске кризе деведесетих, две-три године живела од професионалног кувања, и то за првог секретара Француске амбасаде! Са дипломом Факултета драмских уметности, одсек драматургија, припремала сам ручкове, вечере и велике пријеме за Елизабет Рен, Холбрука и сву силу значајних странаца, домаћих политичара, култур-трегера или просто успешних фоллираната. То је био позитив, о-ла-ла: директор Ер-Франса љуби руке куварици, а куварица мирише на предратни Шанелов, ах, „Егоист” помешан с вечним белим луком, и присећа се Марксове тезе о Фојерба-

ху која каже да свест људи није одређена њиховим друштвеним бићем, већ обрнито! Да смо део истог кармичког круга доказао је и Боранија који је у то време већ увелико живео у Паризу!

И, иако вам је, вероватно, већ доста ове биографске прозе, не могу да одолим жељи да ово писаније не завршим најновијом хумористичком анегдотом која је, такође, филмски негативно-позитивна. По жанру, верујте ми на реч, у питању је чист документарцац, али, знамо да је живот велики комедијант и да често личи на најконструисанију фикцију.

Моја другарица Лидија запосли се пре неког времена у страниј продукционој кући. Кућа има лиценцу да у Србији прави риалити-шоу познат као „Вечера за 5”, који се овде зове „Дођи на вечеру”. Ја ретко гледам телевизију, па немам појма о чему је реч. Лидија каже, хајде, супер је, ти куваш, ми те сликамо, лепа ти је кухиња, ти си супер куварица, шта фали. Шта фали, сложим се ја која, опет, као и у време оне кризе, имам мало свога посла, тј. имам га пуно, али мало плаћеног. И ово је додуше неплаћено, али има нека наградица, ако победиш, каже Лидија. Тек током снимања ја схватам да је у питању риалити и хвата ме сто мука што сам пристала. Али, волим Лидију и истрајавам свих пет дана. И, добијам награду. Почиње емитовање и – мене као звезду почињу сви да препознају! На Сајму књига људи ми прилазе, али не као писцу, него као куварици! Препознају ме на пијаци, препознају ме у ресторанима, у градском превозу, препознаје ме обезбеђење РТС-а и пушта ме унутра први пут у животу без личне карте! Деца на улици вичу за мном „Дођи на вечеру!”. Прво ми је смешно, па се сетим Рамба Амадеуса „од како сам дош’о до славе и пара, пуштају ме преко реда да купим цигара!”. Дудуше, нема ту пара, а управо почиње лов на вештице гледе дувана. А онда почињем да се осећам непријатно и да маштам о тренутку кад ћу пасти у медијски заборав.

Једног дана улазим у карику ланца белосветске козметике за рају, тј. у продавницу познату по арогантном особљу које не да раји да пробава и њушка шминку, шампоне, тампоне. Желим да купим млеко за тело које, иначе, не користим јер имам осећај да ћу се, затворених порра, угушити. Но, суши ми се кожа на подлактицама и потколеницама, као и мојој мајци, а тај негатив захтева супротни позитив и ја – лежем на руду. Чучим тако у буцаку продавнице и њушкам млека пазећи да ме продавачица не спази. Отворим пластичну флашу, мало је стиснем да изађе ваздух и закључујем да је превише парфимисано, да не желим да миришем на нешто јестиво, да не желим да миришем сладуњава, и – паф, тј. пљап! Десна ноздрва пуна ми је белог, густог, масног садржаја! Погађате, флаша је била пуна до врха и из ње није изашао само мирис, него и укус, тј. садржај. Унезверено почињем да вадим твар

из носа, али не знам шта ћу с њом, па је размазујем по надланици. Изгледам као да сам не само примитивна, него и луда. И – наилази продавачица! Затварам очи од непријатности и спремам неки одговор на питање које ће уследити – шта то радим, за име бога! Но, кад отворим очи, продавачице нема. Одахнем на кратко, али се она поново појављује и то у пратњи колегиница! „Сад сам стварно надрљала!”, помислим у очајању, а онда – та-та-та-там! – негатив постаје позитив: „То сте ви!”, кажу осмехнута девојачка лица над униформама. „Знала сам да ћете кад-тад ући код нас, ви овде живите, чула сам кад сте рекли...” „Победили сте, честитамо!” „Тако дивно кувате!”

Филмски сам човек, тј. жена, и мада презнојена од претходног страха и непријатности, излазим из продавнице са оним млеком за тело у торби и у носу и смејем се, смејем се, смејем се.

Драги, драги негативи!